

Broedvogelmonitoring Berkheide 2015 en 2016

In 2015 en 2016 zijn Berkheide en Lentevreugd weer door de Werkgroep Berkheide op broedvogels geïnventariseerd. In deze jaren zijn resp. 90 en 85 soorten als broedvogel vastgesteld. In dit verslag bespreken we de aantallen en ontwikkelingen in de broedvogelpopulatie als geheel en binnen de soortgroepen.

Door: J.C. van Reisen, G. van Ommering, B.J.M. ter Haar en J. de Leeuw

Figuur 1 Kavelindeling.

Kavels:

- 1 Zwarte Duin
- 2 Winning 3
- 2a De Kom
- 3 Klein Berkheide e.o.
- 4 Groot Berkheide
- 4a Deneduin
- 5 Boerendel
- 5a Drie landjes
- 6 Meer met de muur
- 7 Drie Plassen
- 7a Toverduin
- 8 Jan Parlebos
- 9 Witte Berg
- 10 Tasjesduin
- 11 Hanengekraai
- 12 Dichte Del
- 12a Vrieze Wei/Dorendel
- 13 Schietbanen
- 14 Pan van Persijn
- 15a Lentevreugd

Trefwoorden: broedvogels, Berkheide, soortgroepen, habitats, trends

De Werkgroep Berkheide doet sinds 1975 vogel-populatieonderzoek in het duingebied Berkheide, gelegen tussen Katwijk aan Zee en de Wassenaarse Slag (zie Fig. 1). Het gebied is ca. 4,5 km lang en 2-3 km breed; de totale oppervlakte bedraagt ruim 1000 ha.

De gegevens van de broedvogels en de niet-broedvogels over de periode 1976-1985 zijn verwerkt in het boek 'Vogels van Berkheide' (Van Ommering & Verstrael 1987), waarin tevens zoveel mogelijk gegevens van vóór 1976 zijn verwerkt. In het boek 'Vogels in een veranderend duin' (Van Reisen 2011) is de ontwikkeling van de broedvogel populatie in het terrein van 1985-2009 beschreven.

Over de jaren 1986-1995 zijn verslagen verschenen in eigen beheer.

In Holland's Duinen zijn gecombineerde jaarverslagen verschenen over 1996-1997 en 1998-1999 (De Leeuw et al), en over 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2012 en 2013-2014 (Van Reisen et al).

Dit verslag beperkt zich tot broedvogels; gegevens over niet-broedvogels, andere dieren, planten e.d. zijn wel verzameld en zijn doorgegeven aan de organisaties zoals SOVON en de site www.waarneming.nl.

Methode

Algemeen

Het veldwerk is uitgevoerd volgens de methode die is beschreven in Van Ommering (2000). Deze methode is gebaseerd op de principes van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) (Van Dijk 2004; Van Dijk & Boele 2011). Interpretatie vond plaats volgens de BMP-criteria. Sinds 2012 worden de resultaten van het veldwerk ingevoerd op de SOVON-site en vindt interpretatie plaats met behulp van het programma autoclustering (Van Dijk et al. 2012).

Vogels met grote territoria

Er zijn een aantal vogelsoorten met territoria die zich over meerdere kavels uitstrekken. Het gaat in Berkheide om de Koekoek, Groene specht, IJsvogel, Roerdomp, Buizerd, Havik, Sperwer, Boomvalk en alle ganzen.

De Sovon-methode is niet ingericht voor een gebieds-inventarisatie met 20 aaneengesloten kavels. De uitkomsten van de autoclustering per kavel geven in de totaalcijfers van deze soorten vaak het dubbele of zelfs drievoudige aantal territoria aan dan er in werkelijkheid aanwezig waren.

Om het aantal territoria zo realistisch mogelijk te maken deelt de coördinator de territoria aan kavels toe op basis van de autoclustering van het hele gebied door Sovon, nestvondsten of aanwezigheid van adulte vogels met jongen.

Eenden

Van de eenden is, naast het aantal broedparen, ook het broedsucces bepaald door telling van het aantal vrouwtjes met (een of meer) jongen. Daartoe is voor elk kavel tijdens de wekelijkse inventarisatiebezoeken het aantal vrouwtjes met pulli genoteerd op speciale 'pulliformulieren', waarop per bezoek per soort eend per plas het aantal vrouwtjes met pulli kan worden aangegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in pulli minder dan 1 week, van 1 à 2 weken en van meer dan 2 weken oud. Als aanvulling zijn daarnaast simultane pullitellingen gehouden; in 2015 op 13/14 juni en op 11/12 juli, in 2016 op 11/12 juni en op 9/10 juli.

Kavelindeling en onderzocht gebied

In 2004 is het onderzoeksgebied uitgebreid met Lentevreugd (kavel 15a) en omvat het 20 kavels (Fig. 1). In 2015 en 2016 zijn alle kavels tussen Katwijk en de Wassenaarse Slag, inclusief Lentevreugd, op broedvogels geïnventariseerd, behalve (evenals in de voorgaande jaren) De Kom (kavel 2a). Dit laatste kavel had in de onderzoeksperiode een militaire functie en vanwege de daarmee samenhangende beperkte toegankelijkheid was broedvogelonderzoek daar niet mogelijk. Tijdens het broedseizoen zijn de onderzochte kavels ongeveer wekelijks bezocht.

Lentevreugd

Om de meerjarige reeks resultaten van het broedvogelonderzoek in de kavels 1-14 (hierna soms aangeduid als 'Berkheide') niet te verstoren met die van Lentevreugd, worden de resultaten van Lentevreugd (kavel 15a) waar nodig apart gepresenteerd.

Waarnemers

De verdeling van de waarnemers over de kavels in 2015 en 2016 is aangegeven in tabel 1.

Tabel 1. Verdeling waarnemers over de kavels.

kavel	opp.	2015	2016
1	50	Joost van Reisen	Joost van Reisen
2	31	Ben ter Haar	Ben ter Haar
2a	(40)	-	-
3	46	John Stigters, Eric Stigters, Dirk Kunst	John Stigters, Eric Stigters, Dirk Kunst
4	59	Joop de Leeuw, Co Hoogenboom	Joop de Leeuw, Co Hoogenboom
4a	67	Wim Langbroek	Wim Langbroek, Casper Zuyderduyn
5	30	Cees Schoonenberg	Cees Schoonenberg
5a	54	Gerrit van Ommering	Gerrit van Ommering
6	51	Gert Jan de Jong	Gert Jan de Jong
7	45	Maarten Langbroek	Maarten Langbroek
7a	40	Maarten Verrips	Maarten Verrips
8	45	Joël Haasnoot, Peter van Duyn	Joël Haasnoot, Peter van Duyn
9	54	Gerard van der Klugt, Allart van der Kreek	Gerard van der Klugt, Allart van der Kreek
10	51	Jakkus van der Salm, Peter Popma	Jakkus van der Salm, Peter Popma
11	52	Piet Zuyderduyn	Piet Zuyderduyn
12	60	Piet Schaap	Piet Schaap
12a	85	Huig Ouwehand	Huig Ouwehand
13	36	Gijs van der Bent	Gijs van der Bent
14	44	Peter Imthorn	Peter Imthorn
15a	101	Bas van der Burg	Bas van der Burg
totaal	1001	25 personen, 19 kavels	26 personen, 19 kavels

opp. = oppervlakte in ha volgens de SOVON-kaarten van de geïnventariseerde kavels (dus excl. kavel 2a).

Organisatie

De voorbereiding en organisatie van het onderzoek is verzorgd door Joost van Reisen en Ben ter Haar. De gegevens van de eenden zijn verwerkt door Ben ter Haar, die tevens de organisatie en uitwerking van de pullitellingen verzorgde, evenals de verwerking van de pulliformulieren en de relevante losse waarnemingen (die worden verzameld op waarnemingsformulieren per bezoek).

Vergunningen voor het betreden van (delen van) het terrein werden aangevraagd door Joost van Reisen en verleend door Staatsbosbeheer, de Provincie Zuid-Holland en DUNEA.

Resultaten

Algemeen

De tabellen 2a en 2b tonen respectievelijk voor de jaren 2015 en 2016 de aantallen territoria/broedparen per kavel van alle soorten, gesplitst naar territoriumhoudende broedvogels en eenden. Hierin maken we, zoals

in vroegere verslagen, onderscheid tussen territoriumhoudende broedvogels en eenden, om het vergelijken met eerdere jaren te vergemakkelijken. In de kolom 'tot.' staat het totaal van de kavels 1-14; de gegevens van kavel 15a staan in de laatste kolom.

Tabel 3 geeft voor de territoriumhoudende broedvogels en de eenden de jaartotalen van 2015 en 2016.

Toelichting bij de tabellen 2a en 2b

- niet geteld: kavel 2a
- soortnr. = soortnummering
- Euring = soortnummering volgens Euring-code
- BH = soortnummering Werkgroep Berkheide
- soortgroepen: zie tabel 5 of meerjarentabel
- tot. = totaal
- aant. = aantal kavels
- (1) lees: territoria en broedgevallen
- (2) lees: territoria, broedgevallen en broedparen
- kavel 15a = Lentevreugd (niet meegeteld in totaal aantal territoria en totaal aantal kavels)
- oppervlakte = (afgeronde) oppervlakte per kavel volgens SOVON-kaarten

Tabel 2a. Aantallen broedvogels in 2015 per kavel en totaal. I

soortnr.	kavels 1 t/m 14										kv.															
	Euring	BH	sg.	soort	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.	15a
70		1	2	Dodaars	1	4		1	2			1				2	3	1						15	8	
90		3	1	Fuut				1	1				1			1								6	5	1
720		126	8	Aalscholver	140								24											164	2	
950		99	2	Roerdomp				1	1															2	2	1
1520		4	1	Knobbelzwaan		1							1			1								3	3	1
1610		111	2	Grauwe gans		2		3	6			1					3	1						17	7	4
1660		116	1	Grote Canadese gans		1		1								1	1	1						5	5	3
1700		6	1	Nijlgans		1		1	1			1					2	1				1		10	9	3
2670		108	8	Havik		1										1		1						3	3	
2870		107	8	Buizerd		1		2				1				1		1						1	7	6
3940		10	5	Fazant																						1
4070		11	2	Waterral				2	3				2				1							8	4	8
4240		13	1	Waterhoen		1		1	4					6		2	1	1					2	18	8	4
4290		14	1	Meerkoet		5	10	12	10			1	5	12	1	8	7	7					3	81	12	14
4500		15	5	Scholekster																						1
4690		16	4	Kleine plevier																						1
4930		17	5	Kievit		2			2			3		2										9	4	7
5190		21	2	Watersnip														1						1	1	
5460		18	2	Tureluur																						1
6680		29	8	Holenduif		1						1						1					9	12	4	
6700		28	7	Houtduif		1	1	1	1	5		7	3	3	1	1	4	4	8	2	5	2	14	62	16	1
6840		30	9	Turkse tortel													1							1	1	
7120		117	8	Halsbandparkiet														2					3	5	2	
7240		32	9	Koekoek		1	1	1	1				1								1			10	9	1
7610		36	8	Bosuil													1						2	3	2	
8310		110	1	Ijsvogel																			1	3	3	
8560		37	7	Groene specht		1												1	2				3	7	4	1
8760		38	8	Grote bonte specht		2	5	2	2		1	3			1	2	1	7	1			1	7	35	13	1
8870		113	8	Kleine bonte specht		1			1														3	5	3	
9740		40	7	Boomleeuwerik		5	5	5	7	4	3	3	8	5	2	2	1	3	2	3		2	2	62	17	
9760		41	3	Veldleeuwerik																						1
10010		44	9	Huiszwaluw																						5

Tabel 2a. Aantallen broedvogels in 2015 per kavel en totaal. II

soortnr.	kavels 1 t/m 14															kv.															
	Euring	BH	sg.	soort	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.	15a					
10090		45	5	Boompieper	3	5		2						2	5	2	2							2	23	8					
10110		46	3	Graspieper	2			1	7	5	4	5	8	2	2	1	2	3							5	2	3	2	52	15	26
10201		47	9	Witte kwikstaart	1				1	1																			3	3	2
10660		50	6	Winterkoning	6	7		17	13	5		11	5	12	6	13	4	26	4	4	4	6	2	34	175	17	5				
10840		51	6	Heggenmus	9	8		15	20	20	8	25	22	19	6	15	14	11	19	15	21	5	12	264	18	10					
10990		70	8	Roodborst	3	4			2	1		1	2	1	1	1	1	15	1		1	2	30	65	14	2					
11040		71	6	Nachtegaal	7	18		19	20	6	2	21	19	21	6	12	12	20	15	18	18	12	5	251	18						
11060		105	2	Blauwborst					3		2		3	2		1				1	1				13	7	7				
11210		68	9	Zwarte roodstaart													1									1	1				
11220		69	8	Gekraagde roodstaart	8	5		7	4	2	1	1		3	4	1	3	9	2	1	1	6	3	60	16						
11370		65	2	Paapje									1													1	1				
11390		66	5	Roodborsttapuit	2	1		1	5	5	6	1	11	4		3	3		2	6	4	2			56	15	16				
11870		72	7	Merel	6	10		21	10	3		11	10	20	5	11	10	26	9	7	11	9	36	215	17	14					
12000		73	8	Zanglijster		4		3	3	1		3	3	7		5	3	5	2	1	2	2	13	57	15	1					
12020		74	8	Grote lijster					1									1							2	2					
12360		52	2	Sprinkhaanzanger		1		4	1	1	1	1	1	1	1		1								11	8	15				
12430		53	2	Rietzanger				4	4			3	5												1	17	5	36			
12500		54	2	Bosrietzanger	1			1	4		1	1		7		2	1								2	19	8	8			
12510		55	2	Kleine karekiet	3	14		16	23		1	3	39	13	13	2					1	3	1	1	132	13	41				
12590		56	8	Spotvogel															1							1	1	2			
12740		60	6	Braamsluiper	5	3		8	9	4	2	5	11	10	1	4	4	1	6	5	8	2	3	91	18	2					
12750		59	6	Grasmus	9	16		25	30	20	11	27	23	31	12	12	18	14	16	16	15	10	1	306	18	29					
12760		57	8	Tuinfluit	1	4		6	6		1	1	1	6	1	2	3		1	1			1	1	35	14	4				
12770		58	8	Zwartkop	5	12		11	5	2	6	6	10	10	6	11	5	20	3	1	5	5	36	143	16	5					
13110		62	8	Tijfflief	8	15		16	17		8	9	16	9	16	9	20	7	17	4	6	4	2	27	185	16	5				
13120		61	6	Fitis	12	21		39	33	29	11	52	30	30	18	24	26	18	17	27	17	12	6	422	18	11					
13140		63	8	Goudhaantje						1		1												2	4	3					
13350		64	8	Grauwe vliegenvanger																				1	1	1					
14370		75	7	Staatmees	1	2		3	2		1	1	1	2	2	3	1	1	1	1			7	27	13						
14400		76	8	Glanskop		2										1		7	2				1	7	20	6					
14540		77	8	Kuifmees						1	1	1														2	2				
14620		78	8	Pimpelmees	1	4		8	7		2	4	3	1	6	5	15	2			1	2	25	86	15	2					
14640		79	7	Koolmees	6	12		10	15	10	1	10	9	8	4	6	8	22	8	2	7	7	21	166	18	2					

Table 2a. Aantallen broedvogels in 2015 per kavel en totaal. III

soortnr.	kavels 1 t/m 14															kv.										
	BH	sg.	soort	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.	15a	
Euring																										
14790	98	8	Boomklever														1						4	5	2	
14870	95	8	Boomkruiper	1			1	1		2				1	2		6						13	27	8	
15080	100	8	Wielewaal				1																		1	1
15390	90	8	Gaai	2			3	3		1	2	1	1	1	1	1	4	3	1	3	1	3	5	30	13	
15490	91	8	Ekster	1			2		3	4	6	2				3	5	2	9	5	2	44	12			
15600	92	9	Kauw													1						22	23	2	2	
15671	93	8	Zwarte kraai	1	1		1	1	1	4	5	3	1	1	1	3	2	5	2	8	1	4	44	17	1	
15820	89	8	Spreeuw	5																			5	1	1	
15910	87	9	Huisemus	6					4										15				25	3	1	
16360	82	8	Vink	9	12		11	12	6	18	6	12	4	6	9	14	9	5	6	1	23	163	17	2		
16490	83	8	Groenling	3	2		1	3		1				2	2	2					1	2	19	10	4	
16530	114	7	Putter	1					1	1												3	6	4	6	
16600	84	6	Kneu	1			2	11	5	8	4	9	3	2	2	1	2	5	5	4	1	65	16	22		
16790	103	5	Roodmus													1							1	1	1	
17100	86	8	Goudvink				1	3				1											6	4		
17170	115	8	Appelvink																			1	1	1	1	
18770	81	2	Rietgors				1	6		1	1	9	3	2					1			25	9	29		
territoriale soorten			aantal 'territoria' (1)	285	223	0	296	328	144	63	247	240	343	102	207	196	296	157	136	179	104	404	3950		374	
			aantal soorten	39	42	0	47	47	24	14	39	35	41	26	42	43	42	29	25	27	27	45	76		52	

1730	5	1	Bergeend																							1
1820	202	1	Krakeend	1			1	1			1	3	1			2	2						12	8	7	
1840	207	1	Wintertaling																						3	
1860	206	1	Wilde eend	1	7		4	5			1	3	1	3	2							9	36	10	10	
1869	201	1	Soepeend										3		1							3	7	3	1	
1940	204	1	Slobeend																						1	
1960	209	1	Krooneend				4	1			1												9	4		
1980	205	1	Tafeleend				1	2			2				1							1	8	6	1	
2030	203	1	Kuifeend				5	5			2	3	1	3	12	4							39	9	10	
eenden			aantal broedparen	1	16	0	15	14	0	0	0	4	12	5	4	19	8	0	0	0	0	13	111		34	
			aantal soorten	1	5	0	5	5	0	0	3	5	3	2	5	3	0	0	0	0	0	3	6		8	

alle soorten			aantal 'territoria' (2)	286	239	0	311	342	144	63	247	244	355	107	211	215	304	157	136	179	104	417	4061		408
			aantal soorten	40	47	0	52	52	24	14	39	38	46	29	44	48	45	29	25	27	27	48	82		60
geinventariseerde oppervlakte (ha)				50	31	(40)	46	59	67	30	54	51	45	40	45	54	51	52	60	85	36	44	900		101

Tabel 2b. Aantallen broedvogels in 2016 per kavel en totaal. I

soortnr.	kavels 1 t/m 14															kv.										
	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.	15a				
Euring	BH	sg.	soort	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.	15a	
70	1	2	Dodaars		4		1	2		1	1	1	2	1	1	4	2							19	10	
90	3	1	Fuut				1	1				1	1	2	1								7	6	1	
720	126	8	Aalscholver	145	49							13	4										211	4		
950	99	2	Roerdomp				1	1				1											3	3	1	
1520	4	1	Knobelzwaan											1									1	1	2	
1610	111	2	Grauwe gans		3	3	10			1	1	1	1	4	4								33	10	2	
1661	116	2	Grote Canadese gans	1	1		1			1					1								5	5	2	
1700	6	1	Nijlgans	1			2			1	1	1	1	2	2						2		11	8	2	
2670	108	8	Havik				1			1					1								4	4		
2870	107	8	Buizerd	1			2			1					1	1						3	9	6		
2690	106	8	Sperwer																			1	1	1		
4070	11	2	Waterral				2	3				2			1									8	4	4
4240	13	1	Waterhoen		3			2		1	5	1	5	1	2	1				1		1	17	9	2	
4290	14	1	Meerkoet	4	7	4	9	11		1	6	13	2	9	8	6				1		1	78	13	14	
4930	17	5	Kievit	2				2	1	4	1	2				2							12	6	4	
6680	29	8	Holenduif									1										7	11	4		
6700	28	7	Houtduif	2					4		5	4	2	1	2	4	5	5	3	6	4	12	59	14	1	
6840	30	9	Turkse tortel												1								1	1		
7120	117	8	Halsbandparkiet													5				1			6	2		
7240	32	9	Koekoek	1	1		1	3		1	1	1	1	1						1		1	12	10	1	
7610	36	8	Bosuil											1	1						3		5	3		
8310	110	1	Ijsvogel				1																1	1		
8560	37	7	Groene specht		1											1						3	5	3	1	
8760	38	8	Grote bonte specht	3	3		4	2		1	2	1	1	1	2	8	1				1	8	38	14		
8870	113	8	Kleine bonte specht									1				1						2	4	3		
9740	40	7	Boomleeuwerik	7	3		5	8	6	3	3	10	4	3	3	2	3	2	5	3	2	2	74	18		
9760	41	3	Veldleeuwerik																						1	
9920	43	9	Boerenwaluw													1							1	1		
10010	44	9	Huiszwaluw																						7	
10090	45	5	Boompieper	1	2		1					4	2	1	1						1		13	8		
10110	46	3	Graspieper	1			2	7	4	3	6	10	1		4	3	4	5	1			53	14	21		
10201	47	9	Witte kwikstaart	1					1														2	2	1	

Tabel 2b. Aantallen broedvogels in 2016 per kavel en totaal. II

soortnr.	Euring	BH	sg.	soort	kavels 1 t/m 14														kv.						
					1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot.	aant.
10660	50	6	Winterkoning	7	9		19	16	5	14	5	15	4	14	7	27	7	7	9	3	33	201	17	4	
10840	51	6	Heggenmus	11	9		16	23	22	6	30	27	7	9	15	11	17	17	6	12	272	18	9		
10990	70	8	Roodborst	3	6		2	2				1	1	3	15	3		1	2	34	73	12			
11040	71	6	Nachtegaal	8	20		17	21	5	1	24	20	25	8	14	9	16	15	20	10	8	259	18		
11060	105	2	Blauwborst				1	5	1	1		4	2	1			1					16	8	6	
11210	68	9	Zwarte roodstaart													1						1	1		
11220	69	8	Gekraagde roodstaart	6	4		4	3	1	4		2	5	5	4	6	1	2	1	4	8	60	16		
11390	66	5	Roodborsttapuit	4	1		5	4	5	2	7	2		1	2		4	8	5	1	51	14	15		
11870	72	7	Merel	7	13		20	12	6	9	16	21	5	17	12	29	13	9	10	34	243	17	8		
12000	73	8	Zanglijster	6	3		4	5		3	1	4		6	5	8	1	2	2	10	60	14	1		
12020	74	8	Grote lijster	1																	1	1			
12360	52	2	Sprinkhaanzanger	4	3		1	3	2	1	3		1		1		1	1			13	8	14		
12430	53	2	Rietzanger				1	3		1	1		1	1				1			8	6	24		
12500	54	2	Bosrietzanger	1			1			2	2	4		6			1	1			18	8	1		
12510	55	2	Kleine karekiet	2	10		19	20		1	5	33		22	11	3		1			127	11	20		
12590	56	8	Spotvogel				1					1						1	1		4	4	2		
12740	60	6	Braamsluiper	4	3		3	8	3	3	11	8	1	4	5	3	8	6	4	3	2	79	17	3	
12750	59	6	Grasmus	7	15		21	27	22	11	31	36	31	13	16	21	3	18	24	18	3	327	18	12	
12760	57	8	Tuinfluit	2	6		6	4	1	2	2	9	2	3	1	1	3		2	1	45	15	2		
12770	58	8	Zwartkop	2	11		12	6	1	9	2	12	3	16	4	15	5	7	3	27	140	17	2		
13110	62	8	Tjiftjaf	6	12		15	18	4	9	9	16	9	17	13	18	4	7	6	2	21	186	17	5	
13120	61	6	Fitis	11	22		34	31	27	5	34	34	37	18	24	26	13	19	26	20	4	398	18	8	
13140	63	8	Goudhaantje						1											2	3	2			
13350	64	8	Grauwe vliegenvanger																	2	2	1			
14370	75	7	Staartmees	2	1		1	2		2	4		3		1	1			4	4	21	10			
14400	76	8	Glanskop	1	1		1				1		1		5				6		16	7			
14540	77	8	Kuifmees	3						1											4	2			
14620	78	8	Pimpelmees	3	6		9	4	2	3	7	7	3	6	6	14	5	2	3	32	112	16	1		
14640	79	7	Koolmees	8	12		15	13	6	2	12	14	10	5	7	8	23	9	6	10	5	27	192	18	1
14790	98	8	Boomklever													1				2	3	2			
14870	95	8	Boomkruiper					3	1	2			2	2		3				15	28	7			
15390	90	8	Gaai	1	2		3	5	1	3	3	3	3	2	3	4	3	2	2	5	42	15			

Tabel 2b. Aantallen broedvogels in 2016 per kavel en totaal. III

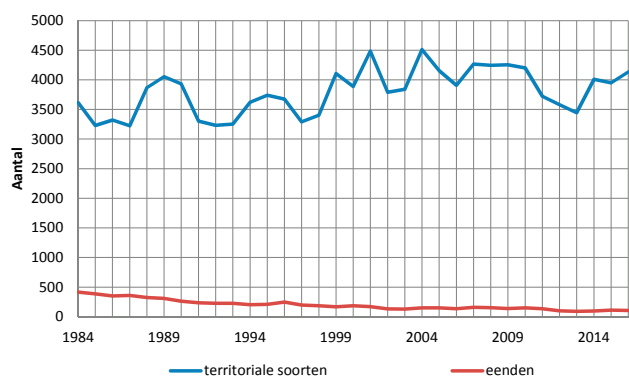
soortnr.	kavels 1 t/m 14														kv.										
	BH	sg.	soort	1	2	2a	3	4	4a	5	5a	6	7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	tot. aant.	15a	
Euring																									
15490	91	8	Ekster				1		4	6	4	2				2	1	6	4	7	5	2	44	12	
15600	92	9	Kauw												1	1	1				1	23	26	4	
15671	93	8	Zwarte kraai	2	1		2			3	4	2			3	1	4	2	5	3	3	35	13	2	
15820	89	8	Spreeuw	4																			4	1	
15910	87	9	Huisemus	4				6											6				16	3	
16360	82	8	Vink	12	11		17	15	4	20	9	14	4	9	6	15	10	5	7	2	22	182	17	1	
16400	129	8	Europese kanarie	1																			1	1	
16490	83	8	Groenling	2	1			3		1				1	2	2				2	1	15	9	2	
16530	114	7	Putter	1			1	2		1			2									3	10	6	
16600	84	6	Kneu	1			1	14	5	4	5	4	10	2	2	1	4	4	3	4	1	64	17	9	
17100	86	8	Goudvink				1	1				1	1										5	5	
17170	115	8	Appelvink																			1	1	1	
18770	81	2	Rietgors				2	5		1		6	3	1					1	1		20	8	22	
territoriale soorten			aantal 'territoria' (1)	302	257	0	286	333	150	47	256	285	344	107	243	209	286	174	170	180	107	396	4132	247	
			aantal soorten	43	35	0	45	43	28	12	38	40	45	26	43	40	45	26	29	29	28	45	75	43	

1730	5	1	Bergeend																						1
1820	202	1	Krakeend		1			2			2	2	1	2	2	2	2						14	8	5
1860	206	1	Wilde eend	1	4		3	2			1	3	2	2	2	3						3	26	11	9
11643	201	1	Soepeend																			1	1	1	1
1940	204	1	Slobeend									1											1	1	1
1960	209	1	Krooneend		4		4	3			3												14	4	1
1980	205	1	Tafeleend	1	1		3	4			1			1								1	12	7	
2030	203	1	Kuifeend	1	6		5	4			3	5	1	3	9	2							39	10	1
eenden soorten			aantal broedparen	3	16	0	15	15	0	0	0	6	15	4	8	13	7	0	0	0	0	5	107	18	
			aantal soorten	3	5	0	4	5	0	0	0	3	6	3	4	3	3	0	0	0	0	3	7	7	6

alle soorten			aantal 'territoria' (2)	305	273	0	301	348	150	47	256	291	359	111	251	222	293	174	170	180	107	401	4239	265
			aantal soorten	46	40	0	49	48	28	12	38	43	51	29	47	43	48	26	29	29	28	48	82	49
geinventariseerde oppervlakte (ha)				50	31	(40)	46	59	67	30	54	51	45	40	45	54	51	52	60	85	36	44	900	101

Tabel 3. Totaal aantal broedvogels in 2015 en 2016 voor de kavels 1-14 en Lentevreugd (kavel 15a).

		kavels 1-14		Lentevreugd	
		2015	2016	2015	2016
territoriumhoudende broedvogels	aantal territoria	3950	4132	374	247
	aantal soorten	76	75	52	43
eenden	aantal broedparen	111	107	34	18
	aantal soorten	6	7	8	6
totaal	aantal territoria en broedparen	4061	4239	408	265
	aantal soorten	82	82	60	49

Figuur 2. Verloop van het aantal territoriale soorten en broedparen eenden in de periode 1984 - 2016.

Het aantal territoriumhoudende broedvogels voor het broedseizoen in de kavels 1-14 bedraagt 3950 in 2015 en 4132 in 2016. Het lijkt er op dat het dieptepunt van 2013 met 3445 territoria achter ons ligt. Met 111 respectievelijk 107 broedparen bij de eenden zien we een lichte daling, maar ook deze aantallen zijn groter dan in 2013. In figuur 2 is te zien hoe deze aantallen zich verhouden tot de meerjarige trend.

In Lentevreugd zien we in 2016 veel lagere aantallen dan in 2015: bij de territoriumhoudende broedvogels een afname van 34% en bij de eenden van 47%. Dit komt door ziekte in juni en juli van de waarnemer, waardoor er minder tellingen zijn uitgevoerd.

In de volgende paragrafen blijft Lentevreugd (kavel 15a) deels buiten beschouwing. Over dit kavel is een apart, meer gedetailleerd verslag verschenen in nummer 61 van Holland's Duinen (Van Reisen & Van der Burg 2012).

Soortgroepen

In tabel 4 staan voor de jaren 2015 en 2016 van iedere soortgroep het aantal soorten, het aantal territoria/ broedparen en het aandeel voor de kavels 1-14. Onder het aandeel van een soortgroep wordt verstaan: het percentage territoria van die soortgroep ten opzichte van alle broedvogels.

Ondanks de toename van het totaal aantal territoria en broedparen in 2016 ten opzichte van 2015, blijken er toch soortgroepen die in aantal zijn achteruitgegaan. De grootste klap valt bij de vogels van mozaïekland-

Tabel 4. Aantal en aandeel per soortgroep in 2015 en 2016 voor de kavels 1-14.

soortgroepen		2015			2016		
		soorten	territoria	aandeel	soorten	territoria	aandeel
sg-nr	naam	aantal	aantal	aandeel	aantal	aantal	aandeel
1	watervogels	13	237	5,8%	13	222	5,2%
2	moerasvogels	12	261	6,4%	11	270	6,4%
3	vogels van duingraslanden	1	52	1,3%	1	53	1,3%
4	pioniervogels	0	0	0,0%	0	0	0,0%
5	vogels van mozaïeklandschap	4	89	2,2%	3	76	1,8%
6	vogels van laag struweel	7	1574	38,8%	7	1600	37,7%
7	vogels van hoog struweel	7	545	13,4%	7	604	14,2%
8	bosvogels	32	1240	30,5%	33	1355	32,0%
9	overige vogels	6	63	1,6%	7	59	1,4%
	totaal	82	4061	100%	82	4239	100%

schap: een afname van 15% die vooral te wijten is aan de forse achteruitgang van de Boompieper. Ook bij de watervogels en 'overige' vogels neemt het aantal af, zij het met slechts 6%.

Bij de overige soortgroepen is het aantal territoria in 2016 groter dan in 2015, maar de grootste toename zien we bij de vogels van hoog struweel (+11%) en de bosvogels (+9%). Uit tabel 4 blijkt ook, dat het aandeel van de vogels van hoog en laag struweel en de bosvogels ruim boven dat van de andere soortgroepen ligt. Als gevolg daarvan bestaat de broedvogelpopulatie in Berkheide in 2015 voor 83% uit vogels van hoog en laag struweel en bosvogels, en in 2016 is dat 84%.

Het aandeel van de overige vijf soortgroepen bedraagt in deze jaren dus 17% respectievelijk 16%.

Top tien

Tabel 5 geeft voor de jaren 2015 en 2016 een overzicht van de tien soorten broedvogels met het grootste aantal territoria, kortweg: de top tien. De top vier van broedvogels heeft al jaren dezelfde bezetting:

1. Fitis, 2. Grasmus, 3. Heggemus en 4. Nachtegaal.

De Nachtegaal bezet sinds 2014 plaats 4, die daarvoor door de Heggemus werd ingenomen. De enige verandering bij de andere soorten is dat de Tjiftjaf van plaats heeft geruild met de Aalscholver, die inmiddels is opgestoomd naar plaats 6, een logisch gevolg van de snelle groei van de aalscholverkolonie.

De top tien vogels bestaat beide jaren uit 5 soorten van laag struweel, 3 soorten bosvogels en 2 soorten van hoog struweel. De eerste vier plekken worden ingenomen door vogels van laag struweel.

Nieuwe en verdwenen soorten

In de 2016 konden we de Europese kanarie met één territorium als nieuwe broedvogel van Berkheide noteren. Daarnaast zijn er twee soorten terug van (lang) weggeweest. Zo hebben we in 2015 weer een territorium van het Paapje, waarvan voor het laatst in 2003 een territorium was vastgesteld. Ook de Watersnip, die eerder in 1986 als broedvogel is vastgesteld, is met één territorium in 2015 weer terug.

Soorten die opvallend toe- of afnamen

De Europese kanarie gaat sinds de eeuwwisseling landelijk sterk achteruit. Sinds 1922 is de Europese kanarie, in sterk wisselende aantallen, broedvogel in Nederland. Het broedgebied ligt in het zuidoostelijk deel van ons land en met name in Limburg. Na het piekjaar 1998 verloor de Europese kanarie terrein, niet alleen in Nederland, maar ook in de omliggende landen Duitsland en Frankrijk (Boele & Hustings, 2016). Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk dat de Europese kanarie met 1 territorium in Berkheide is verschenen.

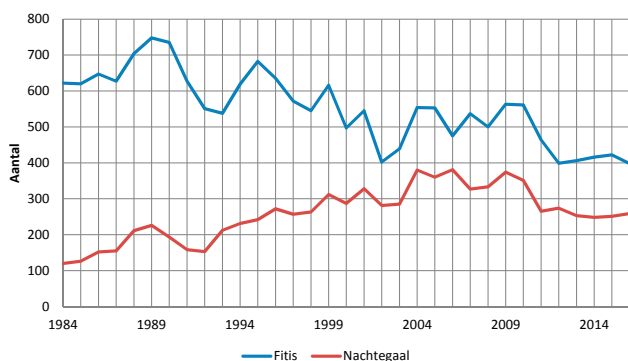
Een opvallende stijger is de Nachtegaal. Deze overigens onopvallende, bruin gekleurde zanger hoort tot de groep 'vogels van laag struweel', de sterkst vertegenwoordigde soortgroep in Berkheide. In figuur 4 is te zien hoe het aantal territoria van de Nachtegaal is toegenomen: van 120 in 1984 tot 374 in 2009. Dit was tevens het topjaar, daarna zien we een terugval. In de laatste vijf jaar varieert het aantal territoria tussen de 248 en 274. De Nachtegaal heeft flink geprofiteerd van de voortgaande verstruiking in het duin en is daarom in de

Tabel 5. Top tien broedvogels in 2015 en 2016 voor de kavels 1-14.

positie	2015			2016		
	sg-nr	soort	aantal	sg-nr	soort	aantal
1	6	Fitis	422	6	Fitis	398
2	6	Grasmus	306	6	Grasmus	327
3	6	Heggemus	264	6	Heggemus	272
4	6	Nachtegaal	251	6	Nachtegaal	259
5	7	Merel	215	7	Merel	243
6	8	Tjiftjaf	185	8	Aalscholver	211
7	6	Winterkoning	175	6	Winterkoning	201
8	7	Koolmees	166	7	Koolmees	192
9	8	Aalscholver	164	8	Tjiftjaf	186
10	8	Vink	163	8	Vink	182
Totaal top tien			2311	2471		
Totaal alle soorten			4061	4239		
Aandeel top tien			57%	58%		

sg-nr = soortgroepnummer (zie tabel 4).

duinen veel algemener dan elders in Nederland. In bepaalde gebieden, waar het grondwaterpeil is verlaagd, is de soort zo sterk afgenomen (sovon.nl), dat de Nachtegaal inmiddels op de Rode Lijst staat. De terugval na 2009 is moeilijker te duiden. Herinrichtingsprojecten kunnen een nadelige invloed hebben gehad. Zo zijn de afgelopen jaren in de duinen, in het bijzonder in kavel 4a, struiken uit de duinen verwijderd om verstuiving weer mogelijk te maken. Dergelijke effecten zijn niet zichtbaar in figuur 4, maar specifiek in kavel 4a, waar in de winter 2014-2015 het zeereep-project is uitgevoerd, spreken de aantallen duidelijke taal: 15 territoria in 2014 tegen 6 territoria in 2015 en 5 in 2016.

Figuur 4. Aantalsverloop Fitis en Nachtegaal.

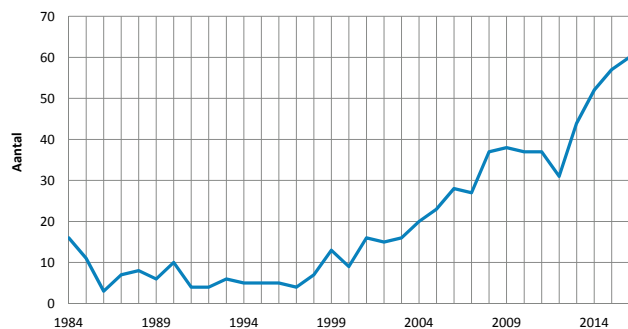
Vogels van laag struweel

Niet alle vogels van laag struweel gaat het echter voor de wind. In figuur 4 is eveneens te zien hoe het aantal territoria van de Fitis na 1989 geleidelijk afneemt. Toch bezet deze soort nog altijd de eerste plaats in de top10. Maar de trend die figuur 4 toont, roept de vraag op hoe lang de Fitis deze positie nog zal kunnen handhaven. Mogelijke oorzaken van de negatieve trend zijn de droogte in de West-Afrikaanse overwinteringsgebieden en, vooral vanaf 2000, de verwijdering van opslag in het kader van duinherstelprojecten.

Figuur 3. Europese kanarie. 11 mei 2016 zingend exemplaar nabij Hotel Duinoord, Berkheide, Wassenaar. Foto: René van Rossum.

Zanglijster

Figuur 5. Aantalsverloop Zanglijster.

Bosvogels

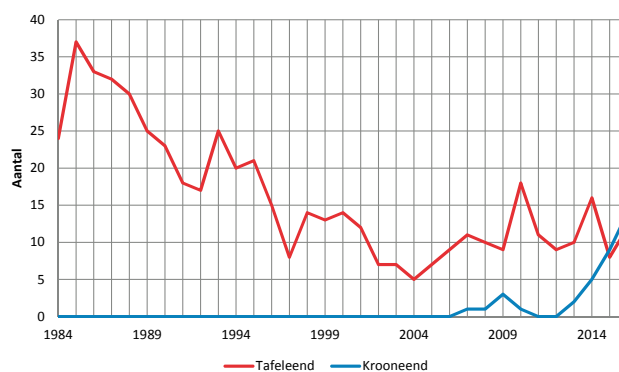
De aantallen bosvogels nemen al jaren toen en het aantalsverloop van de Zanglijster is daar een duidelijk voorbeeld van. Tot 2001 is het aantal territoria niet spectaculair maar daarna vindt de Zanglijster de weg omhoog (Fig. 5). Jaar op jaar worden nieuwe records gevestigd, zoals ook weer in de jaren 2015 en 2016. Zowel de veroudering van bosjes en struwelen als zachte winters spelen de Zanglijster in de kaart.

Watervogels

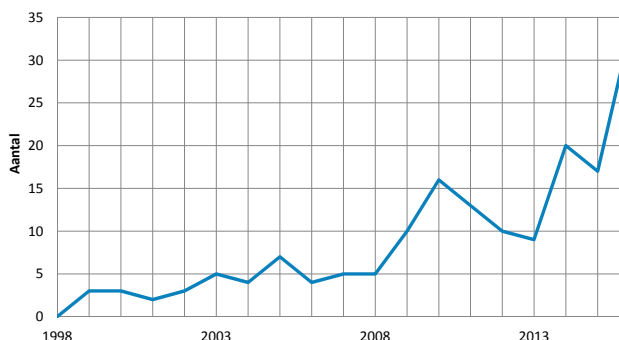
Sinds 1984 verliezen de watervogels terrein. In figuur 6 wordt dit geïllustreerd met de ontwikkeling van de aantallen van de Tafeleend. De start van de infiltratie (met voedselrijk water) heeft destijds veel eenden aangetrokken. Maar toen men voorgezuiverd en dus voedselarmere water ging infiltreren, ging het weer bergafwaarts. Op één uitzondering na, want in figuur 6 is ook te zien dat er sinds 2007 in toenemende mate broedparen Krooneenden voorkomen. De verbeterde waterkwaliteit heeft geleid tot een toename van kranswieren en dat is het hoofdvoedsel van de Krooneend.

Ook buiten de groep van eenden is één watervogel aan het oprukken: de Grauwe gans. Vanaf 1999 neemt het aantal territoria van de Grauwe gans toe (Fig. 7), geheel in lijn met de landelijke trend.

In Lentevreugd was er in beide jaren nog een broedpaar Bergeend en in 2015 een broedpaar Wintertaling; beide soorten komen in Berkheide niet meer voor. De Bergeend verdween daar in 2006 en het laatste broedpaar van de Wintertaling werd – overigens na een afwezigheid in de periode 2000-2008 – in 2010 waargenomen.

Figuur 6. Aantalsverloop Tafeleend en Krooneend.

Figuur 7. Aantalsverloop Grauwe gans.

Tabel 6a. Broedsucces eenden in de kavels 1-14 in de jaren 2015 en 2016.

nr.	soort	aantal broedparen		aantal vrouwtjes met jongen		percentage vrouwtjes met jongen	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016
201	Boereneend	7	1	0	0	0%	0%
202	Krakeend	12	14	3	5	25%	36%
203	Kuifeend	39	39	12	6	31%	15%
204	Slobeend	0	1	0	0	--	0%
205	Tafeleend	8	12	1	3	13%	25%
206	Wilde eend	36	26	4	5	11%	19%
209	Krooneend	9	14	4	1	44%	7%
	totaal	111	107	24	20		

Tabel 6b. Broedsucces eenden in Lentevreugd (kavel 15a) voor de jaren 2015 en 2016.

nr.	soort	aantal broedparen		aantal vrouwtjes met jongen		percentage vrouwtjes met jongen	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016
5	Bergeend	1	1	0	0	0%	0%
201	Boereneend	1	0	0	0	0%	--
202	Krakeend	7	5	0	1	0%	20%
203	Kuifeend	10	1	0	1	0%	100%
204	Slobeend	1	1	0	0	0%	0%
205	Tafeleend	1	0	0	0	0%	--
206	Wilde eend	10	9	1	1	10%	11%
207	Wintertaling	3	0	0	0	0%	--
209	Krooneend	0	1	0	0	--	0%
	totaal	34	18	1	3		

Aantallen en broedsucces eenden

In de tabellen 6a en 6b staan de gegevens over de aantallen en het broedsucces van de eenden in de kavels 1-14 en Lentevreugd (kavel 15a) in de jaren 2015 en 2016. Onder het broedsucces van een eendensoort verstaan we het aantal vrouwtjes met jongen ten opzicht van het aantal broedparen van die soort.

In de kavels 1-14 zien we, behalve bij Kuifeend, Krak-eend en de Krooneend, een terugloop van het aantal broedparen. De Slobeend is met één broedpaar in 2016 terug. Het broedsucces neemt in de meeste gevallen toe. Opmerkelijk is dat het waargenomen broedsucces van de Krooneend scherp is gedaald, terwijl het aantal broedparen juist is toegenomen.

In Lentevreugd is in 2015, op de Wilde eend na, geen broedsucces van eenden vastgesteld. In dat opzicht is 2016 een opmerkelijk jaar: ondanks een fors kleiner aantal broedparen, zien we bij de Krakeend, Wilde eend en Kuifeend juist een groter broedsucces dan in 2015.

J.C. van Reisen
G. van Ommering
B.J.M. ter Haar
J. de Leeuw

Literatuur

- Boele A & F Hustings (2016). Sovon-Nieuws, jaargang 29, nr 2: 14-15.
- Dijk AJ van (2004). Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijk AJ van (2012). Handleiding autoclustering in BMP. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dijk AJ van & A Boele, m.m.v. F Hustings (2011). Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Leeuw J de, JL Hoogenboom, G van Ommering & JC van Reisen (2000). Broedvogelmonitoring Berkheide 1996/1997. Holland's Duinen 37:6-30.
- Leeuw J de, JL Hoogenboom, G van Ommering & JC van Reisen (2003). Broedvogelmonitoring Berkheide 1998/1999. Holland's Duinen 42:40-66.
- Ommering G van (2000). Handleiding Vogelpopulatieonderzoek Werkgroep Berkheide, 11^e uitgave. Werkgroep Berkheide, Katwijk.
- Ommering G van & TJ Verstrael (1987). Vogels van Berkheide. Werkgroep Berkheide/Stichting Publicatiefonds Duinen, Leiden.
- Reisen JC van (2011). Vogels in een veranderend duin. Broedvogelmonitoring in Berkheide van 1984 tot 2010. Coastal and Marine (EUCC) / Kust & Zee, Leiden.
- Reisen JC van & B van der Burg (2013). Van bollengrond naar duingrasland. Holland's Duinen 61:34-45.
- Reisen JC van, G van Ommering & BJM ter Haar (2004). Broedvogelmonitoring Berkheide 2000 en 2001. Holland's Duinen 44:50-70.
- Reisen JC van, G van Ommering & BJM ter Haar (2004). Broedvogelmonitoring Berkheide 2002 en 2003. Holland's Duinen 45:41-63.
- Reisen JC van, G van Ommering & BJM ter Haar (2006). Broedvogelmonitoring Berkheide 2004 en 2005. Holland's Duinen 49:39-63.
- Reisen JC van, G van Ommering & BJM ter Haar (2008). Broedvogelmonitoring Berkheide 2006 en 2007. Holland's Duinen 52:59-83.
- Reisen JC van, G van Ommering & BJM. ter Haar (2010). Broedvogelmonitoring Berkheide 2008 en 2009. Holland's Duinen 56:50-80.
- Reisen JC van, G van Ommering, BJM ter Haar & J de Leeuw (2014). Broedvogelmonitoring Berkheide 2010, 2011 en 2012. Holland's Duinen 63:44-63.
- Reisen JC van, G van Ommering, BJM ter Haar & J de Leeuw (2015). Broedvogelmonitoring Berkheide 2013 en 2014. Holland's Duinen 66:47-57.